

3.17. Оббивати стіни приміщень матеріалами групи горючості Г3, Г4, які не оброблені або не просочені вогнезахисними сумішами.

3.18. Захаращувати проходи між стелажми, зберігати книги поблизу батарей центрального опалення.

3.19. Ставити, класти на стелажі, шафи й електрообладнання сторонні предмети.

3.20. Палити.

4. Загальний порядок дій у разі пожежі

4.1. У разі виявлення пожежі (ознак горіння) співробітник бібліотеки зобов'язаний:

– негайно повідомити про це телефоном 101 пожежну охорону. При цьому необхідно назвати адресу об'єкта, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище;

– вжити (за можливості) заходів щодо евакуації людей (учнів), гасіння (локалізації) пожежі та збереження матеріальних цінностей;

– повідомити про пожежу керівника школи чи відповідну компетентну посадову особу та/або службу безпеки/охорони (за наявності);

– у разі необхідності викликати інші аварійно-рятувальні служби (медичну тощо);

– вимкнути, у разі необхідності, струмоприймачі та вентиляцію;

– розпочати гасіння пожежі наявними первинними засобами пожежогасіння;

– зустріти підрозділи пожежної охорони та надати їм консультаційну та іншу допомогу в процесі гасіння пожежі.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

*А. Соляник, д. пед. н., професор,
декан факультету бібліотекознавства та інформатики
Харківської державної академії культури*

УДК 001.895:02 (045)

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Автор статті розкриває наслідки інноваційної діяльності з точки зору економічного, технократичного, соціопсихологічного підходів, дає визначення змісту поняття «інновація», пропонує оригінальну схему класифікації бібліотечних інновацій, обґрунтовує основні напрями в бібліотечно-інформаційному сервісі з урахуванням досвіду бібліотек Данії.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна сфера, інновація, інноваційна діяльність, бібліотечна інноватика, інноваційний процес, наукові дослідження, бібліотеки Данії.

ЗА останні 20 років у бібліотечно-інформаційній сфері України відбулися суттєві зміни, пов'язані з соціополітичними, економічними, технологічними перетвореннями. Саме з цими змінами в наш професійний лексикон увійшло поняття «інновація». Але нині більшість вітчизняних бібліотекознавців усвідомили, що інновація – це не опанування ринкових та комп'ютерних технологій, це ґрунтовне соціокультурне явище і років йому стільки ж, скільки й людській цивілізації.

Найоптимальнішим із багатьох визначень цього явища є таке: інновація – це результат цілеспрямованих змін, який виявляється в тому, що нова ідея доведена до стадії практичного застосування і дає позитивний економічний або соціальний ефект, котрий зумовлює прогресивний розвиток бібліотеки як соціального інституту.

В основі інновації завжди лежить нова ідея – продукт творчої інтелектуальної діяльності, але якщо ця

ідея не реалізована на практиці, то це ще не інновація. Реалізації нововведень із позитивним ефектом сприяють наукові підходи до організації інноваційної діяльності. Саме використання результатів наукових досліджень сприяє підвищенню якості роботи бібліотек за рахунок високої продуктивності й поліпшенню умов праці, позбавленню від рутинних процесів та операцій.

Зв'язок між інновацією та науковими дослідженнями має діалектичний характер – вони взаємопов'язані та взаємозумовлені і не існують одне без одного.

Уся еволюція бібліотекознавчої думки свідчить, що наукові дослідження завжди спрямовані на вироблення та впорядкування нових знань, які й є основою бібліотечних інновацій. З іншого боку – ефективне формування та запровадження новацій у бібліотечну практику потребує міцного наукового підґрунтя, використання наукових знань з метою вироблення якісно нових продуктів і послуг.

Аналіз наукових публікацій з інноватики дозволяє виокремити кілька підходів до дослідження сутності бібліотечних інновацій:

– економічний підхід, сутність якого – в аналізі рентабельності запровадження бібліотеками як суб'єктами інформаційного ринку новітніх платних продуктів і послуг, наявності прибутку від їх реалізації;

– технократичний підхід, сутність котрого полягає в дослідженні дифузії технологічних процесів, рівня комп'ютеризації, інтернетизації, автоматизації як основних засад інноваційного розвитку бібліотек;

– соціопсихологічний підхід – вивчення зрушень у структурі та функціях людських відносин, гармонізації професійної комунікації, коли якісно змінюються мислення, погляди та поведінка персоналу й користувачів бібліотек;

– управлінський підхід – орієнтований на розроблення теоретичних основ та механізмів реалізації інноваційного менеджменту, програм і проектів підтримки інноваційної діяльності бібліотек.

При різноманітті поглядів фахівців на зміст бібліотечних інновацій загально визаною є низка їх сутнісних ознак. Як завжди, цілеспрямовані зміни, що приводять до корисних суспільству результатів, та інновації сприяють:

– досягненню бібліотекою якісно нового стану функціонування;

– забезпеченню найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів і комфортності бібліотечного обслуговування;

– підвищенню продуктивності й полегшенню умов праці бібліотечного персоналу, розвитку його креативності та інтелектуального потенціалу.

У більшості випадків інновації дають можливість зменшити витрати на випуск одиниці інформаційної продукції, досягти заданих результатів при мінімізації всіх видів ресурсів.

Найважливіша функція наукових досліджень – це узагальнення та впорядкування нових знань, зокрема щодо видів бібліотечних інновацій. Їх класифікація нині вельми різноманітна і має великий евристичний потенціал.

За змістом та метою змін виокремлюють такі види інновацій:

– *продуктні* (що дають можливість оновлювати асортимент бібліотечних продуктів і послуг);

– *техніко-технологічні* (покликані вдосконалювати бібліотечні технології та сприяти технічній модернізації бібліотек);

– *організаційно-управлінські* (спрямовані на розвиток прогресивних форм праці та управління).

Що стосується продуктивних інновацій, то зразком їх запровадження нині є бібліотеки Данії. Нещодавно у фахівців Харківської державної академії культури була нагода поспілкуватися з професором Королівської школи бібліотекознавства та інформатики (м. Копенгаген) Гансом Елбесхаузенем, який провів у нашому навчальному закладі кілька майстер-класів. Зокрема, він зауважив, що, за результатами дослідження датських бібліотекознавців, сучасна

публічна бібліотека має обов'язково виокремлювати такі інноваційні зони бібліотечного сервісу:

– зону навчання користувачів новітніх телекомунікаційних технологій;

– зону проектної діяльності;

– зону релаксації та відпочинку;

– зону міжкультурної комунікації, що допомагає представникам національних меншин адаптуватися до новітнього соціокомунікаційного середовища.

Цей зарубіжний досвід варто взяти до уваги й вітчизняним бібліотекам.

Можна виокремити такі формальні ознаки класифікації інновацій:

за формою відтворення:

– *екстраполяція* – перенесення готових зразків нових продуктів та послуг у бібліотечну сферу;

– *інтерпретація* – осмислене запозичення нових рішень, наповнення їх новим змістом;

за рівнем новизни:

– *радикальні*;

– *модифікуючі*;

за реальністю характеру змін:

– *реальні*;

– *псевдоіновації*;

за масштабом реалізації:

– *фундаментальні*;

– *локальні*.

Бібліотечним менеджерам, які організують запровадження інновацій у практику, важливо знати структуру інноваційного циклу.

Першою його фазою є базисні інновації, що характерні для переломних періодів функціонування бібліотечного соціального інституту. Такі інновації породжують потік інновацій поліпшуючого та корегуючого типу, які ефективно підвищують якість роботи бібліотеки. Це *друга фаза циклу*.

На *третьій фазі* інноваційна активність стабілізується, але її структура погіршується: базисні інновації припиняються, поліпшуючі інновації стають більш дрібними й менш ефективними; виникають псевдоіновації, спрямовані на часткове покращення й пролонгацію терміну життя застарілої, приреченої на радикальну трансформацію системи. У результаті настає інноваційна криза, одночасно з якою зріють передумови для чергового вибуху – хвилі базисних інновацій, що розпочинають новий цикл інноваційного розвитку.

У процесі реалізації інновацій формується нова модель розвитку бібліотеки і завдання науки – пошук ефективних методик та інструментів використання інновацій для оновлення й удосконалення діяльності закладу.

Нині активно формується нова наукова дисципліна – *бібліотечна інноватика*, предметом вивчення якої є процеси ефективних змін бібліотечної діяльності, починаючи від розроблення ідей, що сприяють продуктивному розвитку бібліотек у нових соціальних умовах, їх адаптації до конкретних умов функціонування (через прикладні дослідження), – до реалізації ідей у реальний об'єкт змін та широкого розповсюдження інноваційних розробок у бібліотечній галузі.

Таким чином, увесь процес життєвого циклу інновації – від зародження ідеї до аналізу результативності змін – має супроводжуватися використанням науково-дослідницьких методів, які сприяють зменшенню ступеня ризиків від запровадження інновацій.

Саме результати наукових досліджень методологічно й методично забезпечують результативність проведення інноваційних змін. Для цього необхідна детальна наукова розробка й постійний моніторинг пропонуваніх інноваційних проектів, визначення критеріїв ефективності інноваційного розвитку бібліотеки.

Зокрема, одним із досягнень бібліотечної інновації як науки є окреслення особливостей реалізації продуктивних, сервісних та технологічних інновацій, виявлення їх якісних властивостей, розроблення стратегій диверсифікації бібліотечних продуктів і послуг. Так, у процесі розбудови асортиментної політики продуктивних змін бібліотека вирішує ряд важливих питань: що можна зробити для користувача, аби зекономити його сили, час, укріпити довіру до бібліотеки, покращити її позитивний імідж. Продуктивна інновація розпочинається із задуму, формується у новацію, далі – у нововведення і, зрештою, – в інновацію. Переваги нового виду інформаційного продукту визначаються ще на стадії задуму. Це здійснюється на основі вивчення попиту користувачів та структури ринку інформаційних продуктів і послуг.

Виокремлюють 5 категорій інноваційних властивостей традиційних бібліотечних продуктів: змістовні, естетичні, фізичні, символічні, сервісні.

В основу інноваційних властивостей бібліотечних послуг мають бути закладені такі категорії їх якості:

- етика відносин учасників процесу обслуговування;
- комфортність бібліотечного середовища;
- повнота та безвідмовність задоволення запитів користувачів;
- оперативність обслуговування;
- доступність послуг, зокрема за вартісними параметрами;
- конкретність і гнучкість бібліотечних послуг.

Науково обгрунтовано, що інноваційний процес у бібліотеці має проходити в декілька етапів.

На етапі ініціації інновацій відбувається:

- вивчення інноваційної ситуації, суперечностей та недоліків бібліотечної діяльності, що потребують запровадження новацій;
- оцінка можливостей бібліотеки та необхідних ресурсних витрат;
- вивчення досвіду роботи бібліотек та ринку бібліотечних новацій з метою відбору інновацій для впровадження.

На етапі прийняття рішень щодо необхідності змін:

- обгрунтування актуальності та послідовності змін;
- розроблення стратегічного плану та інноваційних програм розвитку бібліотеки;

– створення інноваційного проекту та інфраструктури для його реалізації, яка передбачає постачання необхідного обладнання, перепідготовку персоналу, фінансову та технологічну підтримку.

На етапі впровадження нововведень і перетворення їх в інновацію:

- нагляд та контроль за ходом інноваційного процесу, подолання психологічного опору змінам, стимулювання творчої активності бібліотекарів;
- оцінка ефективності й результативності інноваційної діяльності, розроблення і поширення інформації про нововведення та дифузії інновацій, перспективність яких підтверджена на практиці.

Таким чином, саме використання наукових методів допомагає нам уявити інноваційний процес як замкнутий цикл, простежити оновлення діяльності бібліотеки в контексті корисності змін для соціуму, спрогнозувати наслідки й забезпечити конкурентоспроможність бібліотек як суб'єктів інформаційного ринку. Науковці та практики мають іти пліч-о-пліч на цьому складному шляху, на якому я бажаю нам усім значних успіхів і великих звершень.

Список літератури

1. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2009. – № 3. – С. 6–9.
2. Гусева Е. Н. Библиотеки и инновации: социальные и управленческие аспекты / Е. Н. Гусева // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 6. – С. 28–41.
3. Гусева Е. Н. Инновации в библиотеках страны: подходы, проблемы, проекты / Е. Н. Гусева // Библиотечное дело – XXI век. – 2010. – № 1 (19). – С. 93–109.
4. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : дис. ... д-ра наук з соц. комунікацій : 27.00.03 – Книгозн., бібліотекознавство, бібліографозн. / Давидова Ірина Олександрівна ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : [Б. в.], 2008. – 444 с.
5. Инновации в библиотеках : сб. ст. / Рос. гос. б-ка, Науч.-исслед. отд. библиотечного дела ; [сост.: М. Я. Дворкина, Е. Н. Гусева]. – М. : Пашков дом, 2010. – 131 с.
6. Ісаєнко О. О. Розвиток інноваційних складових технологій інформаційного обслуговування в провідних бібліотеках України / О. О. Ісаєнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 2. – С. 42–48.
7. Качанова Е. Ю. Инновационно-методическая работа библиотек / Е. Ю. Качанова ; [науч. ред. А. Н. Ванеев] ; Хабар. гос. ин-т искусств и культуры. – СПб. : Профессия, 2007. – 335 с.
8. Матлина С. Г. Публичная библиотека: Пути инновационного развития : избранное / С. Г. Матлина. – СПб. : Профессия, 2009. – 391 с.
9. Романов П. С. Экономическая сущность библиотечных инноваций: взгляды зарубежных библиотечников / П. С. Романов // Науч. и техн. б-ки. – 2010. – № 3. – С. 39–46.